

KÜLTÜREL UYUM RUH SAĞLIĞI ve DİN

Zeynep Sağır

**KÜLTÜREL UYUM
RUH SAĞLIĞI ve DİN**

Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları
The Center for Values Education Press

© Eserin Her Türü Basım Hakkı Anlaşılmalı Olarak
Ensar Neşriyat'a Aittir.

ISBN: 978-605-4036-92-9

Kitabın Adı:

Kültürel Uyum Ruh Sağlığı ve Din

Editör

Zeynep Sağır

Yayın Koordinatörü

Hulusi YİĞİT

Yayına Hazırlayan

Furkan ÇELİKTAŞ

Tasarım

Nuray YÜKSEL

Baskı-Cilt

ÇINAR MAT. ve YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Caddesi

Ata Han No:34 / 5 Bağcılar - İSTANBUL

Tel: 0212 628 96 00 - Faks: 0212 430 83 35

Sertifika No: 12683

1. Basım

Aralık 2018

İletişim

Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.

Düğmeciler Mah. Karasüleyman Tekke Sokak. NO :7 Eyüpsultan-İSTANBUL

www.ensarnesriyat.com.tr e-mail: siparis@ensarnesriyat.com.tr

**KÜLTÜREL UYUM
RUH SAĞLIĞI ve DİN**

Zeynep Sağır

İstanbul – 2018

ÖZGEÇMİŞ

ZEYNEP SAĞIR Dr.

1989’da Malatya’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara ve Malatya’da tamamladı. 2012’de İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. “Suriyeli Mültecilerde Dini Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı” başlıklı çalışması ile 2014 yılında yüksek lisansını Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Psikolojisi Anabilim Dalında tamamladı. Ardından İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Psikolojisi Bilim dalında 2000’in üzerinde Suriyeli mülteciyi kapsayan alan araştırması olan “Suriyeli Kadın Mültecilerde Kültürel Uyum, Ruh Sağlığı ve Din” başlıklı çalışması ile 2018 Mayıs ayında doktor ünvanını aldı. Sağır, doktora çalışması yaptığı esnada üç uluslararası ödüle layık görüldü. Bunlar: Engelsiz Dünya Ödülleri kapsamında verilen Jüri Özel Ödülü (2016-Aralık), Kanada-Ottawa’da Sosyal Psikoloji (Society for the Psychological Study of Social Issues and the Society of Australasian Social Psychology) toplantısına katılmaya hak kazanan 4 doktora öğrencisinden biri olarak 1000 Kanada Doları Yolculuk Ödülü (2016-Ekim) ve Amerikan Psikoloji Birliği’nin (APA) 2018 San Francisco’daki toplantısında mültecilere yönelik çalışmalarından dolayı Travma Bölümü (Division 56) tarafından 1000\$ ve bölüme 1 yıllık ücretsiz üyeliği kapsayan ödül verilmiştir. Ayrıca Sağır, Norveç’te MODRN Projesi kapsamında entegrasyon uzmanı olarak çalışmaktadır. Kültürel uyum, başa çıkma, travma, kimlik, dindarlık, göç, kadın, yoksulluk, sosyal adalet konularında uluslararası sunumları, Arapça, İngilizce çeşitli yayınları bulunmaktadır. Sağır, halen Fırat Üniversite’si İlahiyat Fakültesi’nde Dr. olarak çalışmaktadır.

Önsöz

Dünyada savaş nedeniyle her gün pek çok insan yerinden ve yurdundan edilmektedir. Yerinden edilen insanların sayısı 2016 yılı itibariyle 65 milyonu aşmıştır. Bu durum, dünyada mültecilik konusunu bir problem olarak gündemde ilk sıralara taşımaktadır. Yaşanılan göçler, psikolojik, sosyal, politik, ekonomik pek çok yönüyle bilim insanlarının dikkatini çekmektedir. Bu çalışmada da Suriye’de 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı nedeniyle zorunlu olarak Türkiye’ye göç etmiş Suriyeli mülteci kadınların depresyon, yaşam memnuniyeti, bütünlük duygusu, dini başa çıkma durumları ve kültürel uyum süreçleri incelenmektedir.

Oldukça zorlu ve çok yorucu bir yolculuk olarak gördüğüm doktora dönemimin en önemli motivasyon kaynağının, savaşlar olmaksızın daha iyi bir dünyada yaşamaya yönelik bir farkındalığın oluşmasına bilimsel yolla bir katkı sağlamak olduğunu ifade etmek isterim.

Bu araştırmanın gerçekleşmesinde onlarca kişinin emeği vardır. Öncelikle araştırmamın başından itibaren akademik ve manevi desteğini hep yanımda hissettiğim, hoşgörüsüyle cesaret bulduğum, en zor anlarımda varlığıyla güç veren kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Ümit HOROZCU’ya teşekkürlerimi sunarım.

Yine araştırmamın başlangıcından son anına kadar olan süreçte desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, akademik olarak yetişmemde

büyük emeği olan ve manevi olarak hep yanımda gördüğüm değerli hocam Prof. Dr. Ali AYTEN'e teşekkürlerimi sunarım. Araştırmanın daha iyi şartlarda gerçekleşmesi için doktora süresince İstanbul Üniversitesi'nde görevlendirilmemi sağlayan, desteklerini hep yanımda hissettiğim Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Gıyasettin Arslan hocama şükranlarımı arz ederim. Araştırmanın başında kapsamı, içeriği ve ölçme araçları gibi pek çok önemli unsuru belirlerken tecrübesinden çokça istifade ettiğim Uppsala Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Önver Cetrez'e teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma konusunu seçmemde oldukça belirleyici rolü bulunmasının yanı sıra, çalışmama maddi ve manevi açıdan büyük katkılar sunan, uzun yıllar boyunca insani krizlerin yaşandığı alanlarda çalışma yapmış olan İslam İşbirliği Teşkilatı İnsani Birimi Türkiye temsilcisi ve Türk Kızılay'ı Genel Müdürü sayın Dr. İbrahim Altan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmanın gerçekleşmesinde, veri toplamada, verilerin analize hazır hale gelmesinde büyük yardımlarını gördüğüm, gece gündüz demeden yanımda olan Şirin Doğançı'ya ve F. Esra Sağır'a teşekkür ederim. Yine bu konularda ve çalışmanın tashihi gibi pek çok aşamada her birinin farklı alanlarda olmakla birlikte çokça yardımları bulunan, Ayhan Kaya'ya, Aysun Temir'e, Elif Mevlevi'ye, Aysel & Ahmet Urfalıoğlu'na, Meryem Şehirli'ye, Dr. Wissam Mahasneh'e, Salman Al-rawe'ye, Muhammed Bay'e, Abdullah Suleiman'a, Müyesser Bellül'e, Bahtiyar Kadayıf'a, Nermin Karadeniz'e, Yasmin Taha'ya, Sinan Cırık'a, Mediha Hassan'a, Mona'ya, kardeşlerim Muhammet, Yakup, Nurullah Sağır'a ve ismi geçmeyip yardımı bulunan herkese medyun-u şükranım.

Araştırma esnasında entegrasyon konusunda düzenledikleri çalıştaylar ile ufkumu genişleten MODRN (Modeling Religion in Norway) projesi yürütücüsü olan Dr. LeRon Shults'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca doktora tez araştırmam için SPSSI - SASP'ın (The Society for the Psychological Study of Social Issues-the Society of Australasi-

an Social Psychologists) düzenlediği toplantıda 4 doktora öğrencisinden biri olmayı hak kazanmam nedeniyle vermiş oldukları \$1000 yolculuk ödülü için ve Türkiye’de Engelsiz Dünya Ödülleri kapsamında tez araştırmam dolayısıyla şahsıma layık görmüş oldukları jüri özel ödülü için yetkililere teşekkürü borç bilirim.

İstanbul, 2018

Zeynep Sağır

İÇİNDEKİLER

Önsöz 5

Giriş 11

Konu ve Amaç 13

Önem 15

Sorular ve Hipotezler 17

Sayıtlar ve Sınırlılıklar 21

Bölüm I Kavramsal Ve Kuramsal Çerçeve

- 1.1 Mültecilik: Dünyada Mülteciler ve Suriyeli Mülteciler 25
- 1.2. Kültür, Kültürleşme ve Ruh Sağlığı 49
- 1.3. Kültürleşme, Ruh Sağlığı ve Dindarlığa Yönelik Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi 92

Bölüm II Yöntem

- 2.1 Araştırmanın Modeli 99
- 2.2. Araştırma Sahası 101
- 2.3. Araştırmaya Katılanlar ve Nitelikleri 102
- 2.4. Veri Toplama Araçları 103
- 2.5. Verilerin Toplanması ve Analizi 105

Bölüm III Bulgular ve Yorum

- 3.1. Çalışma I İle İlgili Bulgular 113
- 3.2.Çalışma II İle İlgili Bulgular 199

Sonuç ve Öneriler 261

Kaynakça 269

Giriş

Dünya, ilk günden bu yana değişim ve dönüşüm içerisindedir. Değişim dediğimiz olgu geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Dünyanın çehresinin değiştiği fiziksel değişimler olduğu gibi yeryüzünde yaşayan bireyler de doğdukları ilk andan itibaren hep bir değişim içerisinde yer almaktadırlar. Genel anlamda yeryüzünün tanıklık ettiği değişiklikler, var olan şeyi statik olmaktan çıkarmaktadır. İnsan eliyle meydana gelmeyen deprem, sel, tsunami ve benzeri doğa olayları; insanın neden olduğu savaşlar, ciddi hava kirliliği, nükleer santrallerden kaynaklı sızıntılar ve benzeri felaketler; küresel ısınma gibi hem doğal hem de arka planında insan faktörünün yer aldığı büyük olaylar sosyal, psikolojik, kültürel, ekonomik pek çok değişikliğe neden olmaktadır.

Değişimin kaçınılmaz olduğu yeryüzünde, yirmi birinci yüzyıla savaşlar ve beraberinde gelen zorunlu göç akımları damgasını vurmuştur. Bu öylesine büyük bir akımdır ki günümüzde 65 milyon kadar insan, ülkelerinde bulunan iç savaş, işkence ve zulümden dolayı zorunlu olarak yerlerinden edilmişlerdir. UNHCR'nin (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) 18 Haziran 2015'te Küresel Eğilimler Raporuna¹ dair yaptıkları basın açıklamasında, bu rakamın tarih boyunca ulaşılan en yüksek rakam olduğu belirtilmiştir. Ülkelerini terk etmek zorunda kalan mültecilere özellikle Suriye'de yaşa-

¹ Rapora ulaşmak için bkz. <http://www.unhcr.org/tr/13171-2015-kuresel-egilimler-raporu-basin-bildirisi.html>

nan iç savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalanların eklenmesiyle de dünyadaki mülteci sayısında ciddi rakamlara ulaşılmıştır. Peki, bu son büyük nüfus hareketliliği nelere neden olacaktır? Ya da zorunlu göç nedeniyle bir arada yaşamak zorunda olan iki kültürün karşılaşması bireylerde ne gibi sonuçlar ortaya çıkaracaktır? İşte bu ve benzeri sorular elbette ki sadece psikologları değil aynı zamanda antropologları, psikiyatristleri, sosyologları, ilahiyatçıları ve sosyal konularda çalışan tüm bilim insanını meşgul eden bir problem haline gelmiştir. Böylelikle göçün neden olduğu sosyal ve bireysel değişim ve dönüşümler farklı açılardan ele alınmaktadır.

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç, farklı grupların karşılaşmasını ve etkileşmesini içeren bir süreci beraberinde getirmektedir. İşte bu bir araya gelme “kültürleşme” kavramını gündeme getirmektedir. Kültürleşme, bireysel ya da grup seviyesinde her iki kültürün ya da en azından bir tanesinin çeşitli konularda değişimini ifade etmek için kullanılmaktadır. Sam (2006), İngilizce yazılı kaynaklardan yola çıkarak bu konuya olan ilginin ilk çağlara kadar dayandırılabilirliğini ifade etmektedir. Antik çağda izlerine Platon’un (1969) diyaloglarında rastladığımız kültürleşme problemi, 19. yüzyıldan itibaren ise özellikle batı bilim dünyasında giderek önem kazanmaya başlamıştır. Bu anlamda iki farklı grubun ya da kültürün teması geçmesinin önemi ilk defa 20. yüzyılda antropologlar tarafından ortaya koyulmuştur (Trimble, 2002: 5). Antropologlardan sonra bu konu diğer akademisyenlerin bilhassa sosyal psikologların dikkatini çekmiştir (Berry, 2006; Rudmin 2009), son dönemde ise kültürleşmenin din ile ilişkisi bulunduğu ve ikinci kültürü edinenlerin dini davranışlarında değişimlerin olmasından mütevellit din psikologlarının da ilgi odağı olmaya başlamıştır (Saroglou 2007; Cetrez vd. 2013; Sağır, 2014). Böylelikle savaş veya diğer nedenlerle göç eden insanların sahip oldukları miras kültürle yeni kültür arasındaki temas, incelenmeye devam etmektedir. Kültürleşme süreciyle birlikte bireylerde gözlemlenen dindarlık ya da değerlerdeki değişiklikler ile kültürel uyum sürecindeki dini kimliğin rolü araştırmaya değerdir.

Savaş, milyonlarca insanın kaderini değiştirmektedir. Bombalı saldırılar, kaos, ölüme şahitlik, işkence ve yaralanmalar milyonları zorunlu olarak göçe itmektedir. Ölümden kaçanların tek bir amacı var: canlarını kurtarmak. En temel insani hak olan canını kurtarmak onları korkunun, kaygının, çaresizliğin çokça hissedildiği ülke sınırlarına doğru bir yolculuğa sevk etmektedir. Dev insan dalgaları dünyanın farklı yerlerine doğru belirsiz bir gelecekle ve plansız bir şekilde hareket etmektedirler. Elinizdeki bu kitap, nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak Türkiye’de yaşayan ve savaş nedeniyle zorunlu olarak göç etmiş Suriyeli kadın mültecilerin ruh sağlığı durumları ile kültürel uyumlarına dair psiko-sosyal bir araştırmayı içermektedir.

ISBN: 978-605-4036-92-9

9 786054 036929

siparis @ ensarnesriyat.com.tr

